O idee sălbatică

Alexandru N. Stermin (n. 1985, Viștea de Sus, jud. Brașov) este biolog și explorator. Cu studii de biologie, teologie, filozofie și psihologie, predă la Facultatea de Biologie și Geologie a Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca cursuri de anatomie comparată a vertebratelor, neurobiologie și evoluția creierului, etologie, bioetică și ecologie umană. A participat la expediții în junglele Americii de Sud, în Siberia și în pădurile din Asia de Sud. A fost bursier al Universității din Greifswald și al Universității de Stat din Rio de Janeiro. Se implică activ în popularizarea științei și în conservarea naturii. În 2015 a contribuit la seria *Fauna României (Păsări)*, publicată de Academia Română. A debutat în 2017 cu *Jurnalul unui ornitolog*, urmat de *Călătorie în jurul omului* (2021), *Căzuți din junglă* (2022) și *Privirea urangutanului* (2025), ultimele trei devenind bestselleruri Humanitas. A publicat, cu mult succes, cărți pentru copii la Humanitas Junior: *Cum am devenit vrăjitor* (2023) și *Cea mai frumoasă poveste din junglă* (2025). Scrie în revistele *Dilema*, *Scena 9* și *Observator cultural*. Universitatea Babeș-Bolyai i-a acordat Premiul de Excelență pentru implicare culturală și deschidere spre comunitate (2021) și Premiul de Excelență în Educație (2022). A înființat și coordonează Centrul de Explorări în Științele Umaniste despre Mediu al UBB.

ALEXANDRU N. STERMIN

O idee sălbatică

ECOEXISTENȚIALISMUL

HUMANITAS

Redactor: Oana Bârna
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Georgeta-Anca Ionescu
DTP: Iuliana Constantinescu, Veronica Dinu
Prelucrări digitale: Dan Dulgheru

Tipărit la Livco Design

© HUMANITAS, 2026

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Stermin, Alexandru N.
O idee sălbatică : ecoexistențialismul / Alexandru N. Stermin. –
București: Humanitas, 2026
ISBN 978-973-50-9439-3
001
502

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021 408 83 50, fax 021 408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0723 684 194

Ioanei Clara Enescu,
din toată inima mea de cerb.

Cuprins

Păltiniș, 4 august 2025 9
Relația omului cu Natura – un fel de taxonomie 17
De la existențialism și ecologie la ecoexistențialism 37
Relația cu mediul 59
Criticile existențialismului 67
Sălbăticia ideii 75
Cei ce vorbesc cu animalele 88
Liniște și neliniște 107
Dihotomii și pisici 116
„Râurile curg în ambele sensuri“ 124
Pădurile sacre ale Vietnamului 133
Ursul 139
Cei ce se căsătoresc cu plantele și animalele 151
O singură lume 161
Lumile de dincolo și de dincoace 171
Cerceii și dansul 182
Mitul omului alb 191

Mulțumiri 196

Păltiniș, 4 august 2025

Am rămas singur în cabana de la Păltiniș. Așa o să mai stau vreo câteva zile. Încet, se-ntunecă. Sunt în odaia de jos, cu geamul cel mare, am cuțitul în mână și-mi întorc privirea spre ușă. În dreapta, într-o ramă pătrată, e o fotografie cu chipul lui Noica. Cu lentilele ochelarilor groase și bască pe cap, are între degete, parcă, niște fotografii la care se uită zâmbind cu gura întredeschisă. Chipul evocă ceva dintr-o bucurie nostalgică ori din încântarea unei revederi, sau poate a unei noi descoperiri. În orice caz, mereu întrebător. Revin la ale mele și continui să curăț hribii pe care i-am adunat din pădure.

Seara, uneori, pădurea amuțește și molizii înțepenesc. Așa ajung, din când în când, să trosnească. Sunt ca noi, de la prea multă liniște se mișcă ceva puternic în fibra lor. Devin nevrotici. Furtuna pare să aibă efect psihedelic pentru ei, se mișcă nefiresc, ca și cum sinele li s-a frânt psihotic. Calmul îi cuprinde când vine câte o ploaie mărunță, acele strălucesc în lumina împrăștiată de stropi, crengile li se mișcă ușor și parcă se liniștesc, poate pentru că se mângâie și se ating unii pe alții. A plouat așa, luminos, vreo două ore, acum e pace. În singurătatea cabanei și tăcerea pădurii, îmi aud gândurile și îl știu pe Noica în spatele meu uitându-se la fotografii.

În vreme ce spăl tălpile picioarelor de hribi, prind curaj să-mi mărturisesc motivul venirii aici. Vreau să vorbim despre melci. Pe amândoi ne interesează. Pentru Noica, problema cochiliei de melc pare una nerezolvată. Am venit s-o lămuresc, să-mi fac rostul meu de biolog. Și pe mine mă frământă ceva din problema asta și am venit să mă ajute s-o deslușesc, atâta vreme cât pare o treabă de filozof. Aici e locul cel mai potrivit, căci în Școala de la Păltiniș, după cum spunea el, „nu știi cine dă și cine primește".

Am aflat despre problema melcilor din *Un alt jurnal de idei*, publicat la noi prin 2022, cu însemnările făcute de Noica între 1977 și 1982. Capitolul XXII începe așa:

> După moartea unui melc, nu folosește alt melc scoica, a constatat și spus cineva. Nu am întrebat pe un naturalist dacă nu cumva scoicile sunt și diferite – pe cât pot fi în lumea melcilor –, în care caz ceea ce se întâmplă cu ele seamănă cu împlinirea în formă a unei vieți de om și mai ales a unei creații de om. Spre deosebire de melci, nu toate viețile și nici toate creațiile nu-și obțin forma; dar, când și-o obțin, forma este ca și scoica, una pentru fiecare destin și creație.[1]

Nu sunt specialist în melci, dar codirectorul Institutului de Ornitologie din Greifswald – Pădurea Grifonului – este și pot să-l întreb. Le studiază chiar cochilia, variațiile formei și felul în care se schimbă de la o generație la alta. De multe ori, când eram acolo la doctorat, schimbam împreună cu colegii apa melcilor minusculi care trăiau în acvariile numerotate și monitorizate din incintele special amenajate în laborator.

---

1. Constantin Noica, *Un alt jurnal de idei*, Humanitas, București, 2022, p. 113.

După 45 de ani de la formularea întrebării lui Noica, era acolo, în cabană, un naturalist care putea să răspundă. Da, cochiliile de melc sunt asemeni vieții fiecăruia. Unice, diferite la nivel individual și chiar generațional. Forma a rezultat în urma întâlnirii dintre informația genetică pe care o duce melcul în celulele lui și mediul în care trăiește. După moartea lui, cochilia rămâne goală și nici un alt melc nu poate s-o folosească. Când vine vorba însă de melcii marini, cochiliile goale pot fi folosite de tot soiul de crabi care n-au schelet extern, n-au carapace care să-i protejeze, și atunci își caută apărare în cochiliile rămase de la melci. Pe măsură ce cresc, crabii părăsesc vechea cochilie și caută alta. Cele intuite de Noica sunt demonstrate de știință, cochilia melcilor are o formă, una pentru fiecare.

M-am grăbit să lămuresc repede asta, ca să ajung la impasul meu. La problema formei. A formei în înțelesul conturului vizibil de la care a plecat teoria lui Platon, care a dus spre cuvântul *idéa* sau *eidos*. În fața ei sunt neputincios și am nevoie de ajutorul unui filozof, de vreme ce am găsit prin pădurea minții mele urmele unei idei pe care nu reușesc s-o prind, căreia îmi pare imposibil să-i văd conturul, să îi descopăr forma.

Noica îmi spune: „E de toată spaima [...] problema formelor.“[1] Căci ce par să facă oamenii astăzi e să creeze forme goale pe care să le umple cu materie, și nu să *form*-uleze pe baza realității fizice ori metafizice pe care o trăiesc. În acest sens, continuă el, „Până și melcii filozofează mai bine“[2].

Chiar dacă totul pare complicat de ambele părți, trăiesc cu speranța că dialogul dintre un biolog și un filozof mă va ajuta să dau formă ideii care se ascunde prin desișul minții mele.

---

1. *Ibidem*, p. 114.
2. *Idem*.

Cel puțin acum, după ce am schimbat două vorbe, am impresia că pot să mai fac un pas. Gândul acesta al formelor goale, fără materie, și, pe de altă parte, al materiei fără formă îmi amintește de cochiliile melcilor marini din Indonezia și de caracatițele de acolo.

Cochiliile sunt formele goale rămase în urma melcilor care le-au format, caracatițele sunt materia fără formă care caută să le locuiască. Așa se face că pescarii adună cochiliile de melci din mările Indoneziei, le dau o gaură și le prind pe o sfoară. Zeci sau uneori sute de astfel de cochilii sunt aruncate în apă și atârnă așa în abis, prinse cu sfori lungi de barcă. După o vreme, pescarii le ridică la suprafață, le adună și scot din ele caracatițele care, neavând carapace, caută adăpost temporar în aceste cochilii străine.

Caracatița este un cefalopod[1] cu corp complet moale, fără cochilie externă, are opt brațe cu ventuze și o inteligență remarcabilă. Își schimbă culoarea și, cu ajutorul unor mușchi mici din papilele pielii, își poate modifica chiar și textura tegumentului pentru a se camufla. Este rudă cu nautilul, o creatură marină cu cochilie spiralată, dură și compartimentată, ce îi oferă protecție și flotabilitate. Nautilul are zeci de tentacule subțiri fără ventuze și un sistem nervos mai simplu, este considerat o „fosilă vie", pentru că s-a schimbat foarte puțin în cursul a milioane de ani. Nu s-a schimbat aproape deloc în comparație cu caracatița, care a evoluat dintr-un strămoș comun cu el.

Acest strămoș comun a apărut în urmă cu aproximativ 500 de milioane de ani. De-a lungul timpului, o ramură a păstrat cochilia (ducând la nautilii de azi), iar alta a evoluat

1. Moluscă marină cu corp moale și tentacule, din categoria căreia fac parte caracatițele, calamarii, sepia și nautilii.

spre forme fără cochilie, mai rapide (ducând la caracatițe, sepii și calamari). Astfel, caracatița și nautilul ilustrează două direcții evolutive distincte având același punct de origine.

În evoluția caracatiței, pierderea cochiliei a deschis calea către o viață nouă: a devenit mai flexibilă, mai rapidă și capabilă să se camufleze perfect. Un alt motiv biologic care stă la baza acestei evoluții de pierdere a cochiliei e dat de efortul și resursele implicate în construirea ei. Formarea cochiliei implică un efort metabolic uriaș pentru un organism marin: cochilia este alcătuită în principal din carbonat de calciu, ceea ce presupune nu doar absorbția și procesarea calciului și carbonului din apă, ci și o cantitate mare de energie pentru a secreta și organiza aceste minerale într-o structură solidă și rezistentă. Pentru strămoșii caracatițelor, acest proces însemna că o parte considerabilă din resursele lor, din hrana obținută și energia stocată, era direcționată către menținerea și creșterea cochiliei.

Renunțarea la cochilie a redus semnificativ efortul vieții, însă a pus în pericol siguranța supraviețuirii; mai mult, se pare că odată cu dispariția cochiliei nu a pierit și nevoia de a avea una. Asta le îndeamnă pe caracatițe să caute adăpost în cochilii străine și să intre uneori în capcanele întinse lor de către oameni.

Caracatițele au renunțat la efortul de a-și forma o cochilie și ajung astfel să umple cu materia lor cochiliile de melci marini, formele goale aruncate de oameni drept momeală. Pescarii din Indonezia au înțeles, pare-se, această nevoie a materiei de a lua formă și nevoia formelor goale de a ispiti materia. Curios lucru, să ajungă forma goală o momeală...

Pe măsură ce termin de tăiat hribii, îmi e tot mai limpede și mie de ce am venit aici. Școala e locul în care ideile capătă formă. Fiind o școală ascunsă în mijlocul pădurii, sper cu atât

mai mult ca această idee a mea, ascunsă prin jungla gândurilor, să se apropie ca să-i dezvălui forma. Așa cum se apropie o caracatiță de cochilia unui melc. Mă simt ca un vânător care a venit într-o școală din pădure sperând că va vedea forma ideii sălbatice ce trăiește în pădurea din mintea lui.

Dacă mă uit în urmă, peste ce am făcut, pe unde am umblat, ce am căutat, am scris ori vorbit, pare că toate au legătură cu această idee, o idee pe care îmi e greu să o form-ulez pentru că nu are o formă a ei. O simt de multe ori intrând în alte forme, asemeni caracatițelor din ocean. Însă chiar dacă multe îi plac, nu rămâne în nici una. Ba chiar am încercat, în ultima vreme, să arunc forme, cochilii, în oceanul minții mele, crezând că doar, doar o s-o prind, o s-o pescuiesc. Simt cum intră și se adăpostește în ele, dar, când e să aduc cochilia afară, fuge în abis și se ascunde.

Bănuiesc că, dacă o să-și formeze o cochilie în urma evoluției, o să mă lase s-o văd și, așa protejată, o să-și găsească un loc în marele ecosistem al ideilor care populează lumea. Formularea acestei idei nu mai ține de biologie, este deja o problemă de filozofie.

Sunt cât se poate de neputincios în fața acestei situații – stau așa, pe gânduri, cu cuțitul în mână. În lumea problemelor pe care mă încumet să le rezolv, cuțitul e instrumentul pe care știu să-l folosesc cel mai bine și care mă ajută cel mai mult în aflarea răspunsurilor. Cu el disec organe și organisme, așa aflu multe despre anatomia comparată a vertebratelor, cursul pe care-l predau și care stă în centrul expertizei mele.

Îmi întorc privirea spre Noica:

— Pot intra cu cuțitul în lumea ideilor care își caută forma? Pot folosi această singură unealtă pe tărâmul filozofiei, în formularea ideii sălbatice?

— „Dacă am fi întrebați care este cel mai nefilozofic lucru pe lume, spune Noica, am răspunde: cuțitul. Ce înseamnă cuțitul în mâna omului, sau chiar a puiului de om printre fiare? Cuțitul taie, separă. Separația este tragedia gândului. Și continuă: poți tăia o ramură, poți tăia o pâine, dar nu poți tăia în două un adevăr, cum nu poți tăia în patru o iubire. Iubirea trupului pentru suflet și a sufletului pentru trup cum ar putea fi tăiată? Dar omul le-a tăiat și a spus: trup și suflet. Așa tăiem, mai explică el, și lumea, când separăm existența de conștiință și Ideea de realitate. Cum să desparți ce e nedespărțit? [...] Lucrurile sunt încleștate unele de altele, în opoziție, în contradicția lor, în dușmănia lor, care până la urmă le dă și ea adevărata lor identitate, astfel încât a separa înseamnă a desfigura.“[1]

Am lăsat cuțitul jos și am rămas cu mâinile goale, într-o școală de filozofie cufundată în mijlocul unei păduri pline de sălbăticiuni. Am luat hribii în mână, am început să-i spăl în palme și să curăț cu degetele firele de iarbă lipite de piciorul lor. Le simțeam epiderma, vigoarea. Într-un fel, acum, când nu mai era cuțitul între mine și ei, le descopeream adevărata natură. Ce sunt, până la urmă, și ciupercile astea?! Nici plante, nici animale! Mai apropiate de mine decât de molizi. Când îmi dau seama câți hribi am strâns, mă simt vânător-culegător, iar când îi rup în bucăți parcă aștept să curgă sânge.

Are dreptate Noica, tot ce am făcut până acum cu cuțitul a fost să tai, să separ: omul de Natură, Natura de cultură. Ceea ce am descoperit după ce am lăsat cuțitul jos a fost *relația*, relația dintre mine și hribi.

---

1. Constantin Noica, *op. cit.*, pp. 61–63.

Pot încerca să încep de aici căutarea ideii mele sălbatice, de la relație, de la relația dintre om și Natură.

— Totuși, cum s-o înțeleg dacă n-am cu ce s-o tai, s-o disec?

— Ca să poți pricepe ceva, îmi spune Noica, trebuie să deosebești, dar nu să desparți.[1]

Într-un fel, în biologie, această deosebire fără despărțire, această identificare fără separare, ba chiar cu descrierea și păstrarea unor relații care merg până la identificarea unei întregi rețele, ține de domeniul taxonomiei și sistematicii, domeniu la care cât de cât mă pricep. Gândul acesta îmi dă curaj și îndrăznesc să mai fac un pas important, prin care să descopăr taxonomia și sistematica relației noastre cu Natura, sperând că pe acest drum o să pot da formă ideii mele sălbatice.

1. *Ibidem*, p. 63.